

SARS YI TIVISA MBUYELO WA MASUNGULO MALI YA TIKO

Pretoria, Musumbhunuko ti1 Dzivamisoko 2019 – Eka lembeximali leri helaka hi ti 31 Nyenyankulu 2019, SARS yi hlangeletile ntsengo wa R1 287.6 bilyoni, loko ku fananisiwa na mpimanyiso wa Mpimanyeto wa 2019 wa R1 302.2 bilyoni leswi fikeleriseke eka nkayivelo wa R14.6 bilyoni (-1.1%).

Swi fanerile swi tekeriwa enhlokweni leswaku leswi i **mimbuyelo ya masungulo**, leyi ku nga ta endliwa ndzinganiso wa swa timali na oditi yo hetelela.

Giroso ya ntsengo lowu hlangeleteweke i R1 575.4 bilyoni lowu susiweke mivuyiselo ya R287.8 bilyoni, leswi fikeleriseke eka nete ya mihlungeleto ya R1 287.6 bilyoni. Nete ya mbuyelo wa mali ya tiko wa R1 287.6 bilyoni yi kombisa nkulo wa R71.2 bilyoni (5.8%) loko ku fananisiwa na lembeximali ra 2017/18.

Leyi voniweke loko ku fananisiwa na mpimanyiso wa Mpimanyeto wa 2019 wa R1 345.0 bilyoni, leswi swi fikelerise eka nkayivelo wa R 57.4 bilyoni (-4.3%), na loko ku fananisiwa na Mpimanyiso lowu Pfugetiweke wa R1 302.2 bilyoni, leswi swi fikelerise eka nkayivelo wa R14.6 bilyoni (-1.1%).

Giroso ya mihlungeleto yi kurile hi 8.6% lokohilethelo mivuyiselo yi rhekhodile nkulo wa matimba wa 22.7% ku landzela xitiviso hi Holobye wa Timali enkarhini wa Xitatimende xa Pholisi ya Mpimanyeto wa Nkarhi wa le Xikarhi (MTBPS) xa leswaku vuyiselo wa VAT wu ta engeteriwa ku pfumelela humeso wa mivuyiselo ya VAT ku suka eka nkama ku ya tlhelela eka ikhonomi.

Enkarhini wo vika, nkulo wa ikhonomi ya misava wu vevukile ku ya eka 3.7% eka 2018 na nkulo lowu kombisiweke wa 3.5% hi 2019. Nkulo wu gonohatiwile hi mikwetlembetano ya vuxavisi bya US-China (miengetelo ya titharifi) hi 2018,

Hi ku pimiwa hi tihlamuselo ta ntiyiso ta GDP, ikhonomi ya laha kaya yi kurile hi 0.8% hi 2018 ku sukela eka 1.4% hi 2017. Swihoxikulu swa xandla eka mpimo wa nkulo wa 0.8% hi 2018 a ku ri swa timali (0.4 ya yuniti ya phesenteji hi ku tshegiwa hi nkulo wa 1.8%) na mfumo (0.2 ya yuniti ya phesenteji hi ku tshegiwa hi nkulo wa 1.3%). Hi ku hambana, vurimi (-4.7% na -0.1 ya yuniti ya phesenteji), migodi (-1.7% na -0.1 ya yuniti ya phesenteji), na vuaki (-1.2% na -0.0 ya yuniti ya phesenteji) leswi hoxeke xandla hi ndlela yo biha eka nkulo wa GDP hi 2018.

Swihlovokulu swa mali ya tiko leswi hoxeke xandla eka R1 287.6 bilyoni leyi hlangeleteweke a ku ri Xibalo xa Malinghena xa Munhu hi Yexe (PIT), lexi ngeniseke R493.8 billion (38.3%), Xibalo xa Mixavo (VAT) lexi ngeniseke R324.6 bilyoni (25.2%), Xibalo xa Malinghena xa Khamphani (CIT), lexi ngeniseke R214.7 bilyoni (16.7%) naswona swibalo swa Khasitomo swi ngenisile R55.2 bilyoni (4.3%).

- Mihlungeleto ya Xibalo-Hi-Ku-Ya-Hi-Muholo (PAYE) elembeni yi kurile hi 7.0% ku ya eka R477.4bn, handle ka mindzahlekelo ya nkoka, nxopelo eka swintshuxo swa muholo na kondiraka eka tihakelo ta tibonasi. Hambiswirritano, nkulo lowu wu hungutiwile hi nhlawulo wa tihakelo ta nkavelo wa le hansi ngopfungopfu eka sekithara ya swa timali, miengetelo yo ringanela ya lembe ya sekithara ya mfumo, ndzahlekelo wa mitirho eka sekithara leyi nga ri ki ya vurimi na tihakelo ta le hansi ta tibonasi eka sekithara ya swa timali.
- A ku ri na nkulo wa tinomoro timbirhi eka Xibalo xa Mixavo (VAT) xa laha Kaya ku sukela hi Mudyaxihi 2019 hi mhaka ya mimbuyelo ya engetelo yuniti yin'we ya phesenteji eka mpimo wa VAT. Leswi swi fikelerisile eka mipimo ya nkulo wa matimba swiphemu swa bindzu lerikulu na SMME haswimbirhi swi na 14.8% hi ku landzelelana. Eka van'waswimawusa lava hakeleke, eka malembe hamambirhi eka mikarhi leyi faneleke, VAT ya laha Kaya a yi ta va yi kurile hi 3.9% loko ku ve a ku nga ri na engetelo wa mpimo wa VAT, loko ku fananisiwa na 11.2% eka xikombiso xexo na ntlakuso wa mpimo. Hikokwalaho nkulo wa nkoka wu fikeleriwile handle ka nkulo wo tsana eka mixaviso ya vuxavisi bya le mavhengeleni, lebyi ya ke emahlweni byi va ehansi ka ntshikelelo. Mihlungeleto ya lembe hinkwaro yi tshoverile R378.8bn leyi 83.0% yi kumiweke hi ku tirhisa sisiteme ya eFiling.
- Mihlungeleto ya Xibalo xa Malinghena xa Khamphani (CIT) yi tsongaharile hi 2.5%, ntsongahalo wu le ndzhaku ka nomboro ya nkoka ya mivuyiselo ya CIT leyi hakeriweke eka xiphemu xa bindzu lerikulu no xakelana na mikarhinyingi leyi a yi ri ehansi ka nxopaxopo wa oditi, ku katsa na matshalatshala lawa ya ya ka emahlweni yo basisa buku ya xikweleti ya IT. Ku engetelela, ku tsemiwa ka gezi loko ya ka emahlweni loku sindzisiweke hi khamphani ya gezi ku tlhele ku hoxa xandla eka ku ya enhansi tanihileswi migingiriko ya bindzu na mitirho ya tikhamphani a swi khumbhekile swinene no khumbha mimbuyelo ya yona
- Nkulo eka tihakelo ta Xibalo xa Nkarhinyana ta Xibalo xa Malinghena xa Munhu hi Yexe (PIT) wu nonokile ku suka 37.5% hi Mhawuri 2018 ku ya eka 18.4% hi Nyenyenyani 2019, ngopfungopfu hi mhaka ya nkavuyelelo na / kumbe ntiviso wa le hansi wa mimbuyelo ya xuma loko ku fananisiwa na lembe leri nga hundza.
- A ku ri na nkulo wa matimba eka swibalo swa mitundzo swa 14.0% eka tikotara tinharhu ta masungulo ta swa timali, endzhaku ka loko switiviwa swa tithiransakixini na mitundzo ya timphahla swi nga fikelelangi milangutelo enkarhini wa tin'hweti tin'wana ta kotara yo hetelela ya swa timali. Tihakelo leti nga xiphemu xa '13th deferment statement' ti hundzile milangutelo hinkwayo leswi fikeleriseke eka mbuyelo hinkwawo wa Khasitomo lowu kulaka eka 13.9% lowu nga ehenhla ka mpimo wa nkulo lowu lavekaka.

Tanihleswi swi tivisiweke eka Xitatimende xa Pholisi ya Mpimanyeto wa Nkarhi wa le Xikarhi (MTBPS) hi Nhlangua, ndzhawu ya swa timali leyi lavekaka yi tumbuluxeriwile SARS ku hunguta buku ya xikweleti eka mivuyiselo ya VAT. SARS yi hungutile buku ya xikweleti eka mivuyiselo ya VAT ku sukela eka R41.8 bilyoni ku ya eka R25 bilyoni eku heleni ka lembeximali, leswi fikeleriseke eka engetelo wa 16.4% eka nkoka na 6.3% hi mpimo wa mivuyiselo leyi tlhelelaka eka ikhonomi. Ku landzela xitiviso, hi vona giroso ya mihlengeleto leyi kuleke hi 8.6% loko mivuyiselo yi kurile hi 22.7%.

Eka ntsengo hinkwawo SARS yi hakerile R287.8 bilyoni eka mivuyiselo eka lembeximali ra 2018/19. Ntsengo wa R30.5 bilyoni wu hakeriwile eka mivuyiselo, lowu kombisaka engetelo wa 13.8% eka lembe leri nga hundza. Mivuyiselo ya CIT yi vi le eka ntsengo wa R22.2 bilyoni, leyi kombisaka kwalomuya ka engetelo wa R8.7 bilyoni (63.7%) eka tihakelo loko ku fananisiwa na lembe leri nga hundza. Mivuyiselo ya VAT ya lembe yi vi le ntsengo eka R229.2 bilyoni, leyi hundzeke mpimanyiso hi R1.2 bilyoni, leswi kombisaka engetelo wa R38.1 bilyoni (19.9%) eka lembe leri nga hundza. Nkulo wu fambisiwile hi engetelo wa R15.8bn (19.9%) wa tihakelo eka van'waswimawusa lavatsongo na va le xikarhi, lokohiletlhelo van'waswimawusa lavakulu va kumile mivuyiselo yo tala ya R22.3bn (20.0%) eka lembe leri nga hundza.

Ku vi le na engetelo eka mivuyiselo ya dizele ya R2.8 bilyoni (93.3%) loko ku fananisiwa na lembe leri nga hundza, hi mhaka ya engetelo wa ntshembheko eka dizele eka ntumbuluxo wa gezi.

Hambileswi tihakelo ta mivuyiselo ta le henhla ti nga yisa ehansi nete ya nhlengeleto wa mali ya tiko, swi tlhela swi vuyisela endzhaku mali eka ikhonomi.